

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel 668 1242 faks 668 1240 e-post eki@ki.ee

**Illegaalse alkoholi
tarbimine ja kaubandus Eestis 2010
(elanike hinnangute alusel)**

Tallinn
Mai 2011

Aruande koostaja: Elmar Orro

Töögrupp: Lia Lepane, M. Reiman, I. Niklus, V. Savina, P. Jõekalda

Eesti Konjunkturiinstituut

Rävala 6 19080 Tallinn

tel 668 1242

e-mail: eki@ki.ee

<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Legaalse alkoholi eelistamine	4
2. Elanike eksperthinnangud alkoholi illegaalse kaubanduse kohta	6
2.1. Illegaalse kaubanduse aspektid	6
3. Illegaalse alkoholi isiklik tarbimine	8
3.1. Illegaalse alkoholi kättesaadavus	8
3.2. Illegaalse alkoholi hinnad.....	10
3.3. Illegaalse alkoholi tarbimine	11
4. Illegaalse alkoholi osakaal kange alkoholi turul	14
Kokkuvõte	16
Lisad	
Lisa 1. Küsitlustulemuste protsentjaotused.....	17
Lisa 2. Küsitlustulemuste protsentjaotused sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes.....	20
Lisa 3. Küsitletud kogumi iseloomustus	22

SISSEJUHATUS

Eesti Konjunktuuriinstituut on illegaalse alkoholituru uuringuid viinud läbi alates 1998. aastast. Alkoholi salakaubandus mõjutab negatiivselt legaalset alkoholiturgu ja selle kaudu ka riigi maksulaekumisi. Lisaks sellele võib illegaalne alkohol osutada ohtlikuks tarbijate tervisele. Viimaste aastate keerulise majandussituatsiooni taustal on suurenenud elanike tööpuudus ja langenud sissetulekud ning sellega koos on vähenenud inimeste tarbimisvõime. Tarbimiskäsked pole jätnud puudutamata ka alkoholitarbimist ning sinna kõrvale tuleks arvestada ka seda, et legaalne alkohol on muutunud järjest kallimaks eelkõige aktsiisimaksude suurenemise tõttu (2008. a ja 2010. a), kuid ka käibemaksu suurenemise läbi (2009. a). Hinnatõusud on seadnud teatud tarbijad valiku ette, kas soetada odavamalt, kuid ebaseaduslikku alkoholi või siis legaalset kallimaid jooke. Nimetatud dilemma ees on rohkem madalama sissetulekuga elanikud, aga ka Venemaa piirilähistel elavad inimesed.

Käesoleva Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimisel läbiviidud uuringu eesmärgiks oli välja selgitada illegaalse alkoholi osakaal kange alkoholi (viina) kaubanduses ja illegaalse kaubanduse poolt riigile tekitatud eeldatav maksukaotus. Töö aluseks olid täiskasvanud elanikkonna küsitluse tulemused, mis viidi läbi 2010. aasta oktoobris ja novembris. Küsitlusankeetides paluti elanikel anda oma eksperthinnang salaalkoholi leviku kohta üldiselt ning iseloomustada salaalkoholi tarbimise trende illegaalse alkoholi tarbijate endi poolt. Peale selle on töös kasutatud Rahandusministeeriumi ja Statistikaameti väliskaubanduse statistika andmeid. Illegaalse alkoholi all käsitletakse käesolevas töös alkoholi, mille ostmisel ja tarbimisel oldi teadlik, et seda on müüdnud seadusevastaselt ning toodete pealt on jäetud riigimaksud tasumata. Kui tarbija osales illegaalses kaubanduses mittetahtlikult (enda teadmata), siis see ei kajastu uuringus salakaubandusena.

Töö koosneb neljast peatükist:

1. ülevaade legaalset alkoholi eelistamisest;
2. küsitlute ekspertarvamused alkoholi illegaalse kaubanduse kohta;
3. illegaalse alkoholi isiklik tarbimine, kättesaadavus ja hinnad;
4. ülevaade illegaalse alkoholi osakaalust kange alkoholi (viina) turul ning hinnang riigi maksutulukaotusele.

Uuringus kajastatakse illegaalse alkoholituru olukorda 2010. aastal, aga ka tarbijate käitumise muutusi aastatel 2000-2010. Kirjalikule küsitlusele vastas kokku 1009 EKI tarbijapaneeli koosseisu kuuluvat Eesti elanikku vanuses 18-74 aastat. Representatiivsuse tagamiseks on tulemused vanuse, soo, rahvuse ja regiooni järgi kaalutud. Küsitlustulemuste üldjaotused on toodud lisas 1 ning sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes valikuliselt lisas 2. Küsitletud kogumi iseloomustus on esitatud lisas 3.

KOKKUVÕTE

Legaalset alkoholi ostis Eestis 2010. aastal 91% alkoholi tarbijatest. Salaalkoholi ostjate osakaal on viimastel aastatel suurenenud: kui 2008. aastal oli neid veel 3% alkoholi tarbijatest, siis 2010. aastal kasvas illegaalse alkoholi tarbijate osakaal 9%-ni alkoholi tarbijatest. Salaalkoholi tarbijate lisandumine on olnud tingitud elanikkonna keerulisest majanduslikust olukorrast, mis omakorda tulenes 2009. aastal alanud kõrgeist tööpuudusest ja tarbijate sissetulekute kahanemisest. Peamiseks põhjuseks salaalkoholi ostmiseks oligi selle odavam hind, mida pidas määravaks kaks kolmandikku alkoholi tarbijatest. On ka mõistetav, et illegaalse alkoholi ostjate osakaal oli suurem just madalama sissetulekuga tarbijate hulgas. Piirkondlikult oli salaalkoholi ostjate osakaal kõrgeim Kirde-Eestis ja suuremates linnades ning see tendents neis piirkondades on süvenev.

Illegaalse alkoholina tarbitakse kõige enam salaviina, sellele järgneb salapiiritus ja puskar. Salaalkoholi hind on mõjutatud ühelt poolt nii leegaalse alkoholi hinnast kui ka tarbijate ostuvõimest. 2010. aasta algusest tõusid alkoholsete jookide aktsiisimäärad (+10%) ja see suurendas leegaalse viina keskmist jaemüügihinda 5%. Hindade suurenemine leegaalsel alkoholiturul mõjutas ka illegaalsete alkoholsete jookide hinnakasvu (va salapiiritus). Näiteks oli salaviina keskmine hind 2010. aastal 7% kõrgem kui aasta eest ning puskar kallines sama ajaga 11%. Salaviina hind moodustas aastatel 2007-2010 odavama leegaalse viina hinnast 61-74% ning selle tase sõltub turusituatsioonist ehk tarbijate ostuvõimest.

Ligi pooled salaalkoholi tarbijatest ostsid 2010. aastal illegaalset alkoholi müüja kodust (48% salaalkoholi ostjatest), otse tänavalt hankis seda viiendik (21% salaalkoholi ostjatest). Võrreldes 2009. aastaga on mõlema müügikoha osatähtsus kahanenud, kuid kasvanud on kauplustest, kioskitest ja turult ostjate osakaal. Teadlikkus salaalkoholi müügikohtade või müüjate kohta ei ole elanike hinnangul aastaga suurenenud - pidevalt tegutsevaid salaalkoholi müügikohti või müüjaid teadis 14% vastanutest (2009. a sama). Samas tuntakse salaalkoholi ostjaid varasemast rohkem - enda tutvusringkonnas teadis illegaalse alkoholi ostjaid 25% elanikest (2009. a 23%).

Illegaalse alkoholi tarbimismahtude ja müügikäibe hinnangu leidmiseks võrreldi käesolevas töös salaalkoholi osakaalu viina siseturu suhtes (koos salaalkoholiga, ilma turistide ostudeta). EKI hinnangul moodustas illegaalne alkohol 2010. aastal 23-27% viina siseturumahust, ulatudes 2,0-2,5 miljoni liitrini. Salaalkoholi osakaalu märgatav suurenemine oli ühelt poolt tingitud illegaalsete alkoholikoguste suurenemisest ja teiselt poolt võrdlusbaasiks oleva leegaalse viina kogumüügi olulisest vähenemisest. Salaalkoholi rahaline käive suurenes samuti võrreldes aastatagusega, ulatudes 12,51-15,49 miljoni euroni (196-242 miljonit krooni). Illegaalse alkoholi kaubanduse tõttu kaotas riik maksutuludena hinnanguliselt 16,07 miljonit eurot (251 miljonit krooni). Võrreldes 2009. aastaga suurenes potentsiaalne maksukaotus ligi neljandiku.